

JANTINE KRIENS: “DECENTRALISEREN IS MEER DAN HET INVOEREN VAN VIER NIEUWE WETTEN”

Door de decentralisaties krijgen burgers meer invloed op het wonen, de zorg en de kindvoorzieningen in hun buurt. Dat zegt Jantine Kriens, voorzitter van de directieraad van de VNG. “Met landelijke wetgeving is jarenlang geprobeerd alle diversiteit in de samenleving in regels te vatten. Dat kan niet, het draait compleet dol.” Zij beschouwt de decentralisaties als een kantelpunt in heel veel maatschappelijke ontwikkelingen. Bouwstenen sprak haar hierover.

Van de decentralisaties wordt vaak gezegd dat ze om reden van bezuinigingen plaats hebben. Maar dat is beslist niet zo, zegt Jantine Kriens. De decentralisaties waren allang in aantocht, omdat gemeenten zagen dat de landelijke regelgeving aan het doldraaien was. Vroeger werden scholen gestart door ouders. Dat werd nationale wetgeving, scholen werden stichtingen en de invloed van de ouders was ver te zoeken. Hetzelfde geldt voor corporaties. Die werden opgezet door huurders, vervolgens werd het nationale wetgeving, de corporaties kwamen op afstand te staan, ze mochten zelfs project-ontwikkelaar worden en de huurders stonden buiten

spel. “Dus dat werkt niet. Met de decentralisaties willen we datgene wat dichtbij de mensen staat – de woonomgeving, kinderen, zorg – weer met een menselijke maat organiseren, vanuit structuren waarin je mensen het eigenaarschap teruggeeft.”

Lokale discussies

Als burgers invloed krijgen op de leefomgeving en de maatschappelijke voorzieningen in hun buurt, is het van belang te weten welke wensen zij hebben. Welke ouderenzorg willen ze, wat verwachten ze van het onderwijs, hoe willen ze dat jeugdzorg functioneert? De antwoorden op die vragen moeten komen uit lokale gesprekken, met name tussen maatschappelijke organisaties en lokale politici. Maar dat is erg ingewikkeld. De politiek heeft nauwelijks inhoudelijke discussies over de lokale samenleving. “Als VNG proberen wij die lokale discussie wel los te krijgen. Niet in partijpolitieke zin, maar vooral het gesprek dat de decentralisaties meer zijn dan de uitvoering van wetten. De decentralisaties gaan over de vraag wat jij belangrijk vindt om in zorg en onderwijs te doen en wat de kwaliteit moet zijn die daar geleverd wordt.”

“HET GAAT OM WAT JIJ BELANGRIJK VINDT OM TE DOEN IN ZORG EN ONDERWIJS”

In die zin is het interessant, dat bij de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen zo ontzettend veel lokale partijen hebben gewonnen. Die hebben over het algemeen een heel concreet taalgebruik. Ze hebben het veel minder over de technocratie en veel meer over de vraag 'wij willen in onze gemeente dit of dat organiseren'. Dat kan best eens voeding geven aan datgene waar een politieke discussie over hoort te gaan, namelijk wat voor toekomst willen we met elkaar?

Leren van het verleden

De geschiedenis kent prachtige voorbeelden van hoe een maatschappelijke visie, waarbij niet gedacht wordt in beleidsetiketten, kan leiden tot succesvolle gebouwen en wijken. In de jaren dertig van de vorige eeuw wilden de Amsterdamse wethouders Wibaut en De Miranda mensen met lage lonen in mooie huizen onderbrengen. Hun filosofie van wat 'goed' is voor de arbeider uit de jaren dertig werd gedeeld met de architecten van die tijd. De visie van de wethouders leverde een prachtige wijk op: de Amsterdamse School. Die kon ontstaan doordat wethouders en architecten waren verbonden door een visie op de samenleving, die ieder in zijn eigen rol kon uitwerken: de wethouder in zijn rol naar de gemeenteraad toe en de architect in zijn eigen vak.

In diezelfde periode werden er heel bijzondere scholen gebouwd. Scholenbouw ging van de pedagogische visie uit, dat je kinderen kwaliteit moest aanbieden. In elk detail van de school moest die kwaliteit zichtbaar zijn, of het nu de vormgeving was of het materiaal. Naast die pedagogische visie hanteerde men rond scholenbouw een maatschappelijke visie, namelijk dat je in de verzuilde samenleving moest proberen om de katholieke, protestantse en openbare scholen met elkaar te verbinden. Dat is de reden dat er in de grote steden pleintjes zijn met een openbare, katholieke en een protestante school. Ook dit kon ontstaan doordat de visie van de wethouders op de samenleving werd verbonden aan de architecten. Die zorgden er vanuit hun vakkennis voor dat die visie concreet werd.

“HET ONTBREKEN VAN VISIE IS DE OORZAAK VAN MISLUKKING”

Gebrek aan visie

Een goede inhoudelijke visie is cruciaal voor de vorm van de te realiseren voorzieningen. Er zijn tal van voorbeelden waarbij dat niet goed is gegaan. In de jaren zeventig mislukte het concept van de multifunctionele ruimtes, doordat de visie achter dat concept niet werd doorgevoerd in het ontwerp van het gebouw. Ook vandaag de dag is het ontbreken van een inhoudelijke visie de oorzaak van mislukkingen. “Neem een onderwerp als de brede

school. In mijn ogen gaat dat over een pedagogische opvatting, en over hoe je opvang en onderwijs op een andere manier aan elkaar kunt verbinden. Maar binnen de kortste keren werd dat een schoolgebouw, waarin de gang tussen de kinderopvang en het onderwijs van een deur werd voorzien. Omdat er geen inhoudelijke visie onder lag.”

Door goed naar het verleden te kijken zijn die gemeenschappelijke patronen te herkennen en kunnen fouten worden voorkomen. Dat biedt kansen om lokale netwerken op inhoud te bouwen in plaats van op losstaande voorzieningen. “In die zin vind ik, dat we met de decentralisaties op een kantelpunt zitten. Maar dan moet je het wel over de inhoud hebben: welk type zorg willen we, wat voor onderwijs en welk soort leefomgeving willen we in deze gemeente.”

“SCHEIDING VAN ONDERWIJS EN KINDEROPVANG; ZO ACHTERLIJK GEREGLD”

Onderwijs is speelbal van de maatschappij

Het huidige onderwijs heeft te maken met grote vraagstukken, die voor een deel te wijten zijn aan het ontbreken van een lokaal maatschappelijk gesprek. Zoals de scheiding van onderwijs en kinderopvang. “Dat hebben we in Nederland nog steeds zo achterlijk geregeld. We hebben aan de ene kant kinderopvang, compleet met een marktsysteem. Aan de andere kant hebben we basisscholen. Maar die twee zijn niet met elkaar verbonden.” Het gevolg is dat er in de loop der tijd allerlei gebouwen zijn neergezet met verschillende kindfuncties. Kinderen moeten van de ene naar de andere plek worden gesleept. Voor ouders is dat heel vervelend, maar ook vanuit pedagogisch gezichtsveld is dat heel slecht.

Rinda den Besten, voorzitter van de PO-raad, pleitte onlangs voor een hernieuwd Schevenings Beraad om deze en andere onderwijsgerelateerde vraagstukken te bespreken. Jantine Kriens is daarin wat terughoudend. “Het ging destijds over de concrete vraag hoe je een kind Nederlands leert, dat thuis een andere taal spreekt. Maar eigenlijk – in die zin liep

het gesprek al ver vooruit op de decentralisaties van vandaag – ging het over de vraag hoe je die school meer kon inbedden in de maatschappij.” Maatschappelijke verantwoordelijkheid was binnen gemeenten en scholen niet meer dan een vaag begrip in de wet. Dat moest veranderen in een besef, dat de school ook een maatschappelijke functie heeft, die gerelateerd is aan de gemeente. Daarmee zou de vrijblijvendheid verdwijnen en de scholen door de omgeving kunnen worden aangesproken op hun functioneren.

“WAT OVERBLEEF WAREN MAATREGELEN WAAR DE ZIEL UIT VERDWENEN WAS”

Schevenings Beraad half af

Voorwaarde voor die omslag was een andere rol van de gemeente in relatie tot het onderwijsstelsel. “We hebben daar voor een deel een oplossing in gevonden, maar vervolgens stierf het een stille dood. Wat overbleef was een aantal maatregelen – bijvoorbeeld rond onderwijshuisvesting – waar de ziel van het Schevenings Beraad uit verdwenen was. De vrijblijvendheid bleef. Die wordt zelfs weerspiegeld door de term ‘Op Overeenstemming Gericht Overleg’. Een idiote term, want wie gaat er in overleg om geen overeenstemming te bereiken.” Kriens voorziet, dat er in de nabije toekomst eenzelfde soort spanning gaat ontstaan door de verantwoordelijkheidsverdeling van jeugdbeleid (gemeente) en passend onderwijs (scholen). De gemeenten doen dat in 48 samenwerkingsverbanden, terwijl het passend onderwijs is verdeeld in 68 clusters. “Gemeenten krijgen door de decentralisaties een andere positie. Ik twijfel er niet aan dat die gesprekken heus wel gevoerd gaan worden. Maar er zit eenzelfde soort spanning in als bij het OOGO.”

Politieke bemoeienis

Een andere barrière, die ervoor zorgt dat er geen goed maatschappelijk gesprek plaats heeft met het onderwijs, is ontstaan doordat de politiek op het gebied van onderwijs in de afgelopen decennia flink wat steken heeft laten vallen. De Commissie

Jantine Kriens

Jantine Kriens weet waarover ze praat als het gaat over lokaal beleid op het gebied van zorg en onderwijs. Sinds ruim een jaar is ze, na enkele jaren in het bestuur te hebben gezeten, voorzitter van de directieraad van de VNG. Daarvoor werkte ze jarenlang voor de gemeente Rotterdam, eerst als beleidsambtenaar en later als wethouder. Daar was ze onder meer verantwoordelijk voor lokaal onderwijs- en jeugdbeleid en volksgezondheid.

Bij het ministerie van OCW gaf ze enkele jaren leiding aan het Procesmanagement Primair Onderwijs en was coördinator van het transferpunt onderwijsachterstanden. In die rollen heeft ze leiding gegeven aan complexe veranderingsprocessen, advies gegeven aan gemeenten en schoolbesturen, inleidingen gehouden, bijgedragen aan fora en discussiebijeenkomsten voorgezeten.

Haar overtuiging is dat inhoudelijke kwaliteit alleen kan ontstaan door samenwerking.

Dijsselbloem concludeerde in 2008, dat politici op de stoel van de leerkracht waren gaan zitten en zich bemoeiden met didactische leervormen. Tegelijk werd de invulling van de onderwijsdoelen aan anderen overgelaten en er werd verzuimd voldoende toezicht te houden op onderwijsresultaten. In de jaren na dat rapport durfde geen politicus meer iets te zeggen over onderwijs. “Dat is natuurlijk ook idioot. Als het gaat over vragen als wat voor onderwijs wij willen, wat we kinderen willen leren, op welke wijze we willen dat kinderen worden voorbereid op het leven, zijn dat onderwerpen waar de politiek wel degelijk iets van moet vinden. Dat zijn inhoudelijke discussies die daar thuis horen. Hoe die inhoud vertaald moet worden naar onderwijs moet worden overgelaten aan de leerkrachten.” Dergelijke discussies zijn uiterst belangrijk en hebben een hoge prioriteit, zeker op lokaal niveau. “Schoolbesturen zijn er niet voor zichzelf. Het zijn maatschappelijke voorzieningen, bedoeld om een ordening van de samenwerking te organiseren die je met elkaar van belang vindt. En die steeds verandert – kijk naar Limburg waar je vandaag de dag met een krimpende populatie zit. Die verandering maakt dat je die discussie steeds moet blijven voeren. Dat is waar voor mij democratie over gaat.”

“DE POLITIEK MOET WEL DEGELIJK IETS VAN ONDERWIJS VINDEN”

Het goede debat voeren en de juiste keuzes

De huidige regelgeving is er niet op gericht om het lokale gesprek te stimuleren, zeker niet in het onderwijs. De gesprekken tussen schoolbesturen en

gemeenten zijn in het algemeen wat gemankeerd. Dat heeft alles te maken met de onderwijshuisvestingsmiddelen, want het is een enorme verenging als het gesprek alleen maar over huisvesting gaat. Overigens zijn er wel uitzonderingen. Er is een aantal koplopergemeenten waar mooie dingen worden ontwikkeld, vooral met betrekking tot Integrale Kindcentra. Omdat nieuwe IKC's vrijwel altijd te maken hebben met nieuwbouw of renovatie is het denkbaar dat Bouwstenen voor Sociaal vanuit de visie op het gebouw een positieve invloed kan hebben op de totstandkoming van het lokale gesprek.

Desalniettemin moeten er in de komende tijd heel vervelende keuzes worden gemaakt. De afgelopen decennia is er teveel maatschappelijk vastgoed gebouwd, elk met een ontmoetingsfunctie die paste bij die tijd. In de jaren zeventig was het de tijd van de wijken. Iedereen moest elkaar leren kennen, dus kwamen er buurthuizen. In de jaren negentig ging het om dorpshuizen en brede scholen. Tegenwoordig worden het maatschappelijk vastgoed rond de verzorgingstehuizen en de opvang van gehandicapten of GGZ-patiënten plekken waar men ook de wijk probeert binnen te halen. Van gemeenten vraagt dat, dat ze per wijk al het maatschappelijk vastgoed gaan inventariseren, om vervolgens samenhangende keuzes te maken wat wordt afgestoten en wat niet. "Dat vraagt nogal wat van gemeenten, zeker als er veel weerstand is en ieder vanuit zijn eigen kokertje gaat roepen dat 'deze ontmoetingsplek toch echt moet blijven'. Om dat te voorkomen moet je er alles aan doen om dat goede lokale maatschappelijke debat te voeren."

"DE DECENTRALISATIES ZIJN ALLEEN SUCCESVOL BIJ BENADERING VAN BUITENAF"

Burgers spelen een hoofdrol bij het ontstaan van het maatschappelijke debat. "Het is ontzettend belangrijk dat gemeenteraden gevoed worden om het goede debat te voeren. Zij moeten gebombardeerd worden door scholen, ouders, huurders, ouderen, etc. met wat zij belangrijk vinden. Zodra gemeenteraadsleden

in de modus gaan zitten van 'wij moeten vier wetten uitvoeren', de technocratie aangedragen krijgen en daar besluiten over moeten nemen, dan gaat het niet lukken. De decentralisaties zijn alleen succesvol als ze van buitenaf benaderd gaan worden."

De decentralisaties gaan effectief in per 1 januari 2015. Dat betekent niet dat alle vernieuwingen op die datum klaar moeten zijn. "We zitten in een transitiefase. We moeten het goed regelen dat de mensen, die nu in de zorg zitten, zorg houden. Dat is een enorme klus. Mensen moeten niet tussen wal en schip vallen en je kunt ook niet van de ene op de andere dag instellingen gaan sluiten. Maar tegelijkertijd moet je een proces in gang zetten, om in de komende periode het goede debat te gaan voeren."

Het gesprek met Jantine Kriens vond plaats in het kader van de oplading van de Agenda Maatschappelijk Vastgoed 2015; de samenwerkingsagenda voor mensen in het veld.

Daarnaast organiseert Bouwstenen samen met de VNG en professionals uit diverse sectoren een expertmeeting en een aantal gesprekken over de fysieke agenda rond wonen, zorg en welzijn. De agendabijeenkomst zelf vindt plaats op 4 december.

Interview: Ingrid de Moel, tekst en foto's: Piet Scheerhoorn.

